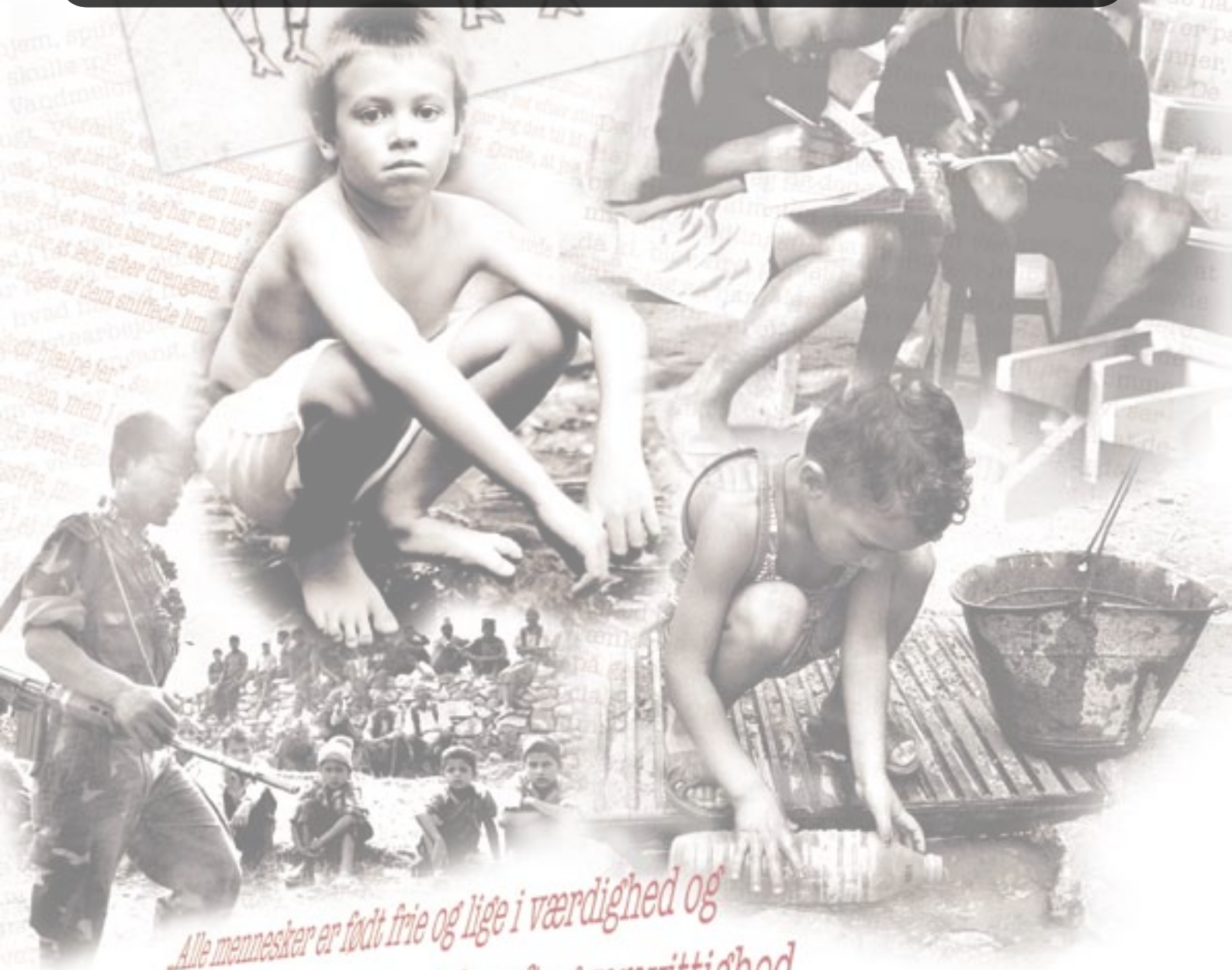

- ESSAYSAMLING UNDERVISNINGSFORSLAG

Menneskerettighedsundervisning i 7. - 10. klasse

*„Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og
rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed,
og de bør handle mod hverandre i enbroderskabets ånd.”*

Redigeret af:

Amnesty International
Neeni Elahi Panah

Evalueret og bearbejdet af:

Statens Pædagogiske Forsøgscenter

Udgivet: 2006

Amnesty International
Gammeltorv 8, 5. sal
1457 København K
Tlf. 33 45 65 65
www.amnesty.dk/undervising

Layout/dtp: MARK // freelanceren.dk

Illustrationer: Peter Molina

Tryk: Uni•Tryk - www.unitryk.dk

Indholdsfortegnelse

Forord

4

Frihed

5

Diskussion om menneskerettighederne

6

Det gode versus det onde

7

Menneskerettighedskrænkelser

8

Demokrati

9

Ytringsfrihed

11

Hvad er et menneske?

13

Bilag 1:
FNs Verdenserklæring om Menneskerettighederne

14

Bilag 2:
African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights

19

Bilag 3:
Teenageproblemerne er forbi

21

Forord

Dette hæfte er tænkt som en inspiration til, hvordan man kan arbejde med teksterne i essaysamlingen "De Komplekse Rettigheder" i folkeskolens 7.-10. klasse. Hæftet er bygget op omkring temaer, der er relevante for at forstå menneskerettighedernes kompleksitet.

Temaerne kan inddrages som samfundsorienterende og filosofiske emner i f.eks. dansk- og samfundsfagsundervisningen. De udvalgte temaer afspejler problemstillinger, som essaysamlingens forfattere har fundet centrale i relation til menneskets rettigheder, ansvar og pligter.

Til hvert emne er der forslag til, hvordan eleverne kan arbejde med teksterne, og hvilke problemstillinger der kan være relevante at behandle. Undervisningsforslagene er formuleret generelt, og det er således op til den enkelte underviser at tilpasse materialet til den specifikke klasse og det konkrete undervisningsforløb.

Amnesty International DK
Juni 2006

Frihed

Frihed er et helt centralt begreb for menneskerettighederne og er derfor oplagt som tema i undervisningen. I artikel 1 i FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne står frihed i centrum:

"Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabs ånd."

Frihed er altså grundlaget for alle andre artikler i konventionen og må derfor også behandles således. Nedenstående er forslag til, hvordan man kan arbejde med temaet frihed ud fra teksterne i essaysamlingen.

Essays

Både Klaus Rifbjergs tekst "Værnet mod absurditeten" og Tor Nørretranders "Den umistelige computer" behandler begrebet frihed. Dog repræsenterer teksterne to forskellige synspunkter på, hvad det vil sige at være fri. Rifbjergs forståelse af frihed er formuleret i modsætning til det at være besat, hvorimod Nørretranders forstår frihed som det ikke at være bundet til noget materielt.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvordan skal 'fri' forstås i Menneskerettighedernes artikel 1?
- Sammenlign de to forfatters forståelser af frihed. Udelukker den ene forståelse den anden, eller kan de to forståelser ses som to forskellige perspektiver på det samme synspunkt?
- Hvordan kan man forstå Rifbjergs sidste sætning "Når man er det, man kalder fri"?
- På hvilken måde oplever Rifbjerg besættelsen som en tid, hvor han ikke var fri?
- Hvordan mener Nørretranders, at computeren har mindet os om, at Janis Joplin havde ret, når hun sang, "Freedom's just another word for nothing left to lose"?
- Er danske skoleelever frie? Spørgsmålet kan diskuteres ud fra flere forståelser af frihed.

Opgaveforslag

- Lav et interview om frihed med en kammerat, og skriv en artikel baseret på interviewet. Af artiklen skal det fremgå, hvordan den interviewede forstår frihed, og hvad vedkommende mener om de to forfatters holdninger. Interviewet skal også tydeliggøre, om den interviewede selv føler sig fri, og hvordan vedkommende begrundede dette synspunkt.
- Brug oplysningerne fra de to tekster som afsæt for en længere artikel om frihed. I artiklen skal der indgå et fiktivt interview med en af de to forfattere eller dem begge to.

Diskussionen om menneskerettighederne

I kølvandet på Anden Verdenskrig opstod et behov blandt verdens nationer for at vedtage nogle fælles normer for samarbejde for at afværge nye verdensomspændende kriser og konflikter. Derfor blev FN dannet, og her fik arbejdet for menneskerettighederne en betydningsfuld plads. I den efterfølgende kolde krig mellem østblokken og vestblokken blev menneskerettighederne dog et væsentligt stridspunkt. Det skyldtes, at de to blokke valgte at fortolke og bruge menneskerettighederne forskelligt. Vesten fokuserede på, at kommunismen ikke respekterede eksempelvis retten til at ytre sig og retten til frie valg og dermed ikke levede op til de borgerlige og politiske rettigheder. Østblokken kritiserede derimod de kapitalistiske lande for ikke at sikre borgernes ret til arbejde og bolig, hvorved de ikke levede op til de økonomiske og sociale rettigheder. Denne uenighed varede ved til opløsningen af østblokken, hvorefter der efterhånden kom fokus på sammenhængen mellem de borgerlige og politiske rettigheder og de økonomiske og sociale rettigheder.

Essays

I essaysamlingen behandles konflikten mellem de borgerlige og politiske rettigheder og de økonomiske og sociale rettigheder af Preben Wilhjelm i "De miskendte rettigheder" og Tøger Seidenfaden i "Når de enkelte menneskerettigheder kolliderer".

Centrale diskussionsspørgsmål

- Diskuter forskellen på de borgerlige (juridiske) og politiske rettigheder og de økonomiske og sociale rettigheder.
- Hvorfor mente østblokken, at vestblokken ikke respekterede de sociale og økonomiske rettigheder ---- og omvendt?
- Hvordan kan menneskerettighederne ifølge Preben Wilhjelm blive en fælles vision, og hvordan mener I, at de kan blive det?
- Hvordan kan man opfatte de enkelte menneskerettighedserklæringer som modsigende, og hvordan kan man opfatte dem som supplerende hinanden?
- Hvorfor blev Anden Verdenskrig katalysator for dannelsen af FN og vedtagelsen af menneskerettighederne?

Opgaveforslag

- Skriv en dialog mellem en arbejdsløs og dennes sagsbehandler. Hvilke argumenter fra menneskerettighederne kan den arbejdsløse bruge? Og hvordan vil sagsbehandleren reagere på en sådan argumentation? Opfør eventuelt dialogen som et rollespil for klassen.
- Skriv en dialog mellem en HK'er og en arbejdsgiver. Hvilke argumenter kan HK'eren benytte fra menneskerettighederne? Og hvordan vil arbejdsgiveren svare? Opfør eventuelt dialogen som et rollespil for klassen.
- Forestil jer et politisk topmøde under den kolde krig mellem en fortaler for de borgerlige og politiske rettigheder og en fortaler for de økonomiske og sociale rettigheder. Skriv, hvordan en sådan diskussion om rettighederne kunne være forløbet. Alternativt kan diskussionen have form af taler, der holdes for klassen, som har mulighed for at stille spørgsmål.

Det gode versus det onde

I artikel 1 i FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne står der, at mennesker med fornuft og samvittighed skal handle mod hinanden i broderskabets ånd. Menneskerettighederne baserer sig således på, at mennesker besidder fornuft og samvittighed, og uden disse egenskaber kan det ikke forventes, at mennesker behandler hinanden respektfuldt. I situationer, hvor menneskerettighederne bliver krænket, må det altså formodes, at det sker, fordi de, der krænker dem, ikke bruger deres fornuft og samvittighed. På samme måde kan man sige, at alle mennesker må anerkende menneskerettighederne, hvis de ellers bruger deres fornuft og samvittighed. Men trods dette finder menneskerettighedskrænkelser alligevel sted gang på gang.

Essays

Teksterne af Klaus Rifbjerg "Værnet mod absurditeten", Erik Clausen "Bonbon-landet Danmark" og Hanne Marie Svendsen "Det etiske barometer" skriver sig ind i denne diskussion om det gode versus det onde i forhold til fornuft og samvittighed.

Rifbjerg beskriver meget konkret det gode i forhold til det onde, idet han diskuterer, hvorfor der stadig er brug for arbejdet for menneskerettighederne, selvom det er så svært at være imod dem. Clausens indlæg behandler, hvordan man kan undgå at sprogliggøre onde gerninger. Svendsen tager diskussionen på et andet plan, men er godt i tråd med Clausen. Svendsen peger nemlig, at folk, der krænker menneskerettighederne, ofte gør det, fordi de ikke betragter de mennesker, de krænker, som rigtige mennesker, hvilket gør krænkelsen lettere at håndtere. Hendes argument er derfor, at hvis man betragter mennesker som fornuftige og samvittighedsfulde, så mister man 'retten' til at krænke.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvorfor er det ifølge Svendsen farligt at snakke om 'os' og 'dem'? Hvad kan denne differentiering medføre?
- Hvilket menneskesyn ligger bag udsagnet: "Det er hende der, som går ind til dem"? Hvordan kan sådan et udsagn ifølge Svendsen føre til menneskerettighedskrænkelser?
- Hvordan forklarer Clausen det faktum, at tyske borgere under krigen ikke gjorde oprør mod de menneskerettighedskrænkelser, der fandt sted?
- Hvordan ville Svendsen forklare samme faktum? Kan I forestille jer, at hun er enig med Clausen?
- Rifbjerg stiller spørgsmålet: "Hvad er det for en forførende magt, der leder ellers retsindige på afveje, hvad er det, der får folk til at sjakre om principper, de ellers finder fornuftige og værd at leve efter?". Svendsen kunne tænkes at svare, at det er, fordi man ikke betragter de mennesker, man krænker, som en del af 'os'. Clausen ville svare, at man via sproglige handlinger tingsliggør mennesket. Hvordan ville Rifbjerg selv besvare spørgsmålet? Og kan I forestille jer andre årsager til, at mennesker gør noget, som de ved er ondt?
- Bruger vi selv opdelingen 'os' og 'dem' til daglig? Prøv at finde eksempler.

Opgaveforslag

- Skriv et essay, hvor du ved hjælp af sproglige virkemidler på samme måde som Clausen forsøger at manipulere læseren til at gå ind for eksempelvis tortur, krig eller censur?
- Udvælg en menneskerettighedskrænkelse, og skriv en propagandatekst, hvor du argumenterer for, at denne krænkelse er rimelig og nødvendig at praktisere.
- Find aktuelle eksempler fra medierne, hvor opdelingen mellem 'os' og 'dem' benyttes. Overvej mediernes rolle i forhold til denne opdeling.

Menneskerettighedskrænkelser

Krænkelser af menneskerettighederne ses kun alt for tit, til trods for at stort set alle kan blive enige om menneskerettighedernes berettigelse. Det er derfor vigtigt at sætte fokus på krænkelser af menneskerettighederne og gøre opmærksom på, at det hjælper at råbe op, når menneskerettighederne krænkes. Derudover er det væsentligt, at regeringer bliver opmærksomme på deres ansvar. Det er således vigtigt, at disse viser, at de bakker op om menneskerettighederne, også hvis det indebærer, at de må kritisere andre regeringsledere og dermed risikerer at skade forholdet til andre stater. Hvis regeringer ikke gør dette, kan det tolkes som en slags stiltiende accept af krænkelserne, og man medvirker til at underminere arbejdet for menneskerettighederne. I den forbindelse er det interessant at diskutere Danmarks forhold til menneskerettighederne, idet danske politikere ofte fremhæver Danmark som et forbillede for, hvordan menneskerettighederne bør efterleves.

Essays

Diskussionen om, hvordan menneskerettighedskrænkelser bør håndteres, bliver i essaysamlingen beskrevet i Tøger Seidenfadens tekst "Når menneskerettighederne kolliderer", som betoner, at det koster noget at bakke op om menneskerettighederne. Seidenfaden eksemplificerer ligeledes, hvordan danske politikere ikke altid er så korrekte i deres omgang med menneskerettighederne, som man kunne ønske. Denne holdning synes at være i modstrid med den opfattelse, der kommer til udtryk i Poul Nyrup Rasmussens tekst "Afstanden mellem er og bør". Klaus Rifbjergs tekst "Værnet mod absurditeten" sætter fokus på krænkelser i krigssituationer, og han undrer sig over, at mennesket tydeligvis ikke lærer noget af historien. Jens Hages tegneserie kan ligeledes inddrages som et humoristisk perspektiv på menneskerettighedskrænkelser.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvilke eksempler på menneskerettighedskrænkelser kommer til udtryk i de forskellige tekster, og hvornår kan man overhovedet tale om en krænkende handling?
- Er det muligt at sikre alle menneskers rettigheder?
- Hvorfor ville den danske udenrigsminister ifølge Seidenfadens tekst ikke lade sig fotografere med Wei Jingsheng?
- Kan man sammenligne de menneskerettighedskrænkelser, Rifbjerg fremhæver, med de menneskerettighedskrænkelser, som Seidenfaden fremhæver?
- På hvilken måde udtrykker tegneserien af Hage menneskerettighedskrænkelser?

Opgaveforslag

- Skriv et brev inspireret af Hages tegneserie til fængselsinspektøren, hvori du redegør for de krænkelser, fangen bliver udsat for, og hvad du mener om det.
- Hvilke argumenter fremfører forfatterne for deres synspunkter, og kan I opstille flere argumenter, som understøtter de samme synspunkter? Overvej, om I selv har oplevet at blive krænket i forhold til en af disse forståelser.
- Undersøg, hvilke krænkelser af menneskerettighederne den danske stat er blevet kritiseret eller dømt for. Vurder forløbene og argumentationen.
- Undersøg, hvilke aktuelle sager om krænkelser af menneskerettighederne, nationalt eller internationalt, der fremhæves i medierne?
- Benyt Amnesty Internationals tilbud "Junior Action" til at formulere og sende en klage til en stats- eller regeringsleder, der er ansvarlig for krænkelser af menneskerettighederne (se mere på Amnesty Internationals hjemmeside).

Demokrati

Menneskerettighederne er funderet på respekten for individets frihed og rettigheder, der blandt andet er influeret af europæiske og amerikanske begivenheder som den franske revolution og den amerikanske uafhængighedserklæring. FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne er således præget af strømninger, der går langt tilbage i Europas og Amerikas historie, men de blev først udformet i et egentligt dokument i FN i 1948 som følge af Anden Verdenskrig og nazismens rædselsregime.

Det kan derfor diskuteres, om ikke menneskerettighederne primært er funderet på vestlige værdier som demokrati og individets frihed. Værdier, der er fremherskende i andre kulturer, kommer således ikke så direkte til udtryk, eksempelvis mere fællesskabsorienterede strukturer som familien. Dette ses eksempelvis i Det Afrikanske Charter, hvor individets rettigheder er baseret på medlemskabet af en gruppe. Det er de afrikanske staters forsøg på at forbinde menneskets rettigheder og pligter med den afrikanske kultur, samtidig med, at dokumentet også anerkender de internationale menneskerettigheder. I de afrikanske lande eksisterer det enkelte menneskes rettigheder således kun i kraft af gruppens forpligtelser over for det enkelte individ, hvilket adskiller sig fra FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne. Uddrag af Det Afrikanske Charter kan ses i bilag 2.

Essays

Betydningen af, at menneskerettighederne er funderet på demokratiske styreformer, kommer i essaysamlingen til udtryk i Tøger Seidenfadens tekst "Når de enkelte menneskerettigheder kolliderer", hvor det fremgår, at menneskerettighederne ofte kolliderer med ikke-demokratiske styreformer. Endvidere kan Naser Khaders tekst "Jeg har pakket mine kufferter ud" inddrages, idet Khader er stor tilhænger af demokratiet. Erik Clausen er i teksten "Bonbon-landet Danmark" mere skeptisk over for de vestlige værdier og mener i højere grad, at vi i Danmark kan lære af den måde, andre kulturer drager omsorg for hinanden. Endvidere kan I inddrage artiklen i bilag 3 "Teenageproblemerne er forbi". Artiklen sætter fokus på diskussionen om menneskerettighedernes universalitet og behovet for at udforme supplerende dokumenter, der i højere grad tager højde for kulturelle værdisæt.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvilken betydning spiller demokratiet i FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne? Overvej, om andre styreformer end demokrati, eksempelvis diktatur, kan praktiseres i overensstemmelse med menneskerettighederne.
- Hvor realistisk er det, at verdens nationer kan efterleve universelle retningslinjer som menneskerettighederne på trods af kulturelle forskelligheder?
- Kan man forestille sig, at andre styreformer end demokrati kan være hensigtsmæssige for nogle samfund?
- Kan krig retfærdiggøres i demokratiets navn, hvis mange mennesker eksempelvis mister livet i kampen for at indføre demokratiske styreformer?

Opgaveforslag

- For at reflektere over demokratiets styrker og svagheder kan I lave en liste over demokratiets positive aspekter og en liste over de negative aspekter. Overvej, om der er andre typer af styreformer, I kan forestille jer at leve under.
- Hvilke værdier finder I centrale for en styreform. Udform eventuelt et forslag til et fiktivt styre, som I kunne tænke jer at leve under, og som giver jer andre muligheder og levevilkår, end demokratiet gør.
- Forestil dig, at du skal interviewe en demokratisk valgt leder. Skriv en artikel på baggrund af interviewet, hvor det fremgår, hvorfor lederen foretrækker en demokratisk styreform. Du skal forholde dig til den demokratisk valgte leders udtalelser i artiklen.
- Forestil dig, at du skal interviewe en diktator. Skriv en artikel på baggrund af interviewet, hvor det fremgår, hvorfor diktatoren foretrækker en diktatorisk styreform. Du skal forholde dig til diktatorens udtalelser i artiklen.

Ytringsfrihed

Et centralt element i menneskerettighederne og i demokratiske styreformer er ytringsfriheden, der er afgørende for, at borgerne har indflydelse på organiseringen af samfundet, og hvilke værdier der er fremherskende. Ytringsfriheden kan imidlertid også virke problematisk, idet denne rettighed netop medfører, at alle typer af holdninger må accepteres i samfundsdebatten, herunder mindre sympatiske holdninger som eksempelvis racisme og andre former for forskelsbehandling. Dermed kan ytringsfriheden let komme i konflikt med andre rettigheder i Verdenserklæringen om Menneskerettighederne. Ytringsfriheden er således en rettighed, der er central at debattere, fordi den er fundamentet for demokratiske styreformer og på samme tid er problematisk, idet den kan kolliderer med andre rettigheder.

Essays

I forbindelse med en diskussion af ytringsfrihed er det relevant at arbejde med Tøger Seidenfadens tekst "Når de enkelte menneskerettigheder kolliderer", idet Seidenfaden beskriver ytringsfriheden som den mest fundamentale rettighed af menneskerettighederne. Tor Nørretranders tekst "Den umistelige computer" bidrager ligeledes med interessante perspektiver til diskussionen om ytringsfrihed, idet han pointerer, at ytringsfriheden er en illusion, hvis bare én enkelt person ikke kan ytre sig frit. Desuden kan Naser Khaders tekst "Jeg har pakket mine kufferter ud" inddrages.

Khader beskriver, hvordan en muslimsk bønneleder kritiserer ham for at være antimuslimsk og en politisk trussel mod muslimerne i det danske samfund, samtidig med at bønnelederen påberåber sig demokratiets rettigheder.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvilken rolle spiller ytringsfriheden i demokratiske samfund?
- I hvilket omfang er det hensigtsmæssigt at håndhæve ytringsfriheden? Bør visse ytringer eksempelvis bortcensureres, fordi de betragtes som en fare for demokratiet eller menneskerettighederne, og hvilken konsekvens kan det have at udøve censur?

Opgaveforslag

- Overvej, hvilke problematikker og synspunkter vedrørende ytringsfrihed Seidenfaden, Nørretranders og Khader udtrykker i deres tekster.
- Diskuter, om I har ytringsfrihed i klassen, og giv eksempler på situationer, hvor I har oplevet at blive begrænset i jeres ytringsfrihed.
- Diskuter, hvor grænsen for ytringsfrihed går, og opstil et regelsæt for, hvilke begrænsninger ytringsfriheden har. I kan eksempelvis overveje, om det er rimeligt at ytre sine holdninger, hvis de sårer eller skader andre.
- Diskuter Salman Rushdies situation som et eksempel på, hvordan nogle mennesker ikke har ytringsfrihed, og hvilke begrundelser der ligger bag begrænsningen i Rushdies ytringsfrihed.
- Undersøg, hvilke aktuelle debatter om ytringsfrihed der præsenteres i medierne nationalt og internationalt.

Udviklingsarbejde og menneskerettigheder

De groveste overtrædelser af menneskerettighederne finder sted i lande, der er præget af krig, fattigdom eller totalitære styreformer. Her får befolkningen ofte ikke opfyldt helt basale rettigheder som retten til mad, bolig, lægehjælp og uddannelse. Befolkningen bliver altså krænket i forhold til en lang række menneskerettigheder; eksempelvis retten til beskyttelse, retten til en retfærdig domstol mv. En central problemstilling i arbejdet med menneskerettighederne er derfor, hvordan vi i de rige lande kan medvirke til, at menneskerettighederne ikke bare er en række formelle rettigheder, der gælder for hele verdens befolkning, men at disse rettigheder også bliver sikret i praksis. Ifølge artikel 2 i FN's konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder skal staterne yde international bistand for at få de økonomiske og sociale rettigheder opfyldt hurtigst muligt på globalt plan.

Essays

I essaysamlingen behandles forpligtelsen til at hjælpe andre befolkningsgrupper til at få opfyldt basale rettigheder. I Henning Dyremoses tekst, "Skolen i Jempere Village", drejer det sig om retten til uddannelse. Teksten beskriver, hvordan en dansk virksomhed formår at forbedre skoleforholdene for børnene i en ghanesisk landsby. En anden tekst, der er væsentlig at inddrage i arbejdet med denne problemstilling, er Erik Clausens tekst "Bonbon-landet Danmark", idet Clausen stiller det spørgsmål, om det ikke snarere er de rige lande, der har behov for hjælp fra fattige lande til at organisere, hvordan vi behandler børn og ældre. Tor Nørretranders tekst, "Den umistelige computer", problematiserer ligeledes Vestens tendens til at påminde andre nationer om menneskerettighederne, på trods af at de vestlige samfund til tider selv overtræder dem.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvordan kan rige og fattige lande lære af hinanden i forhold til at sikre befolkningens rettigheder? Sammenlign, hvordan vi behandler mennesker i forskellige dele af verden.
- Hvad kan danske virksomheder og danske borgere gøre, for at befolkningsgrupper i fattige lande får opfyldt flere af deres basale rettigheder?

Opgaveforslag

- Sammenlign Dyremoses, Clausens og Nørretranders holdninger til, hvem der skal hjælpes, og hvilke former for hjælp forskellige dele af verden har behov for.
- Udarbejd en strategi eller en handleplan for, hvad I kunne tænke jer at gøre for at hjælpe mennesker, der ikke får opfyldt deres rettigheder. I den forbindelse må I vurdere, hvilke rettigheder I mener der er de vigtigste at fokusere på.
- Undersøg, hvilken betydning overholdelsen af menneskerettighederne har for beslutningen om, hvilke lande den danske stat gennem udviklingsbistanden skal støtte.
- Indsaml materiale fra forskellige humanitære organisationer, og forsøg at analysere, hvilke rettigheder de arbejder for, at mennesker skal have opfyldt forskellige steder i verden. Sammenlign eventuelt de forskellige organisationers arbejde, og beskriv, hvordan deres arbejdsfokus adskiller sig fra hinanden.

Hvad er et menneske?

Menneskerettighederne er en samling af rettigheder, der gælder for alle mennesker, og det synes i den sammenhæng indlysende, hvad vi forstår ved at være menneske. Når flere af forfatterne i essaysamlingen alligevel søger at afklare, hvordan mennesket adskiller sig fra andre levende væsner og teknologiske forbrugsgoder, skyldes det formodentlig, at ikke alle mennesker har adgang til de rettigheder, de ifølge Verdenserklæringen om Menneskerettighederne er berettiget til. Dermed bliver det tydeligt, at verdens befolkning lever under vidt forskellige forhold, både med hensyn til, hvilke rettigheder de er sikret, og med hensyn til, hvilke forbrugsgoder de har adgang til. I en verden med så store forskelle mellem mennesker kan det derfor synes nødvendigt at spørge sig selv, hvem mennesket egentlig er, hvilke kvaliteter det besidder, og hvilke goder det har behov for for at leve et godt liv.

Essays

Tor Nørretranders behandler i teksten "Den umistelige computer" spørgsmålet om, hvad der karakteriserer mennesket, og hvordan det adskiller sig fra de teknologiske redskaber, der i stigende grad udfører menneskets arbejde i de vestlige samfund. Hanne Marie Svendsen forholder sig ligeledes spørgende til, hvad der karakteriserer mennesket i teksten "Det etiske barometer". Dette gør hun på baggrund af den umenneskelige behandling, som visse etniske grupper udsættes for i Danmark, hvor danskerne forholder sig distancerende og frygtsomt til mennesker med anden etnisk baggrund. Også Poul Nyrup Rasmussen reflekterer i teksten "Afstanden mellem er og bør" over, hvad der karakteriserer mennesket i forhold til Verdenserklæringen om Menneskerettighederne.

Centrale diskussionsspørgsmål

- Hvordan kan vi søge at udligne forskelle mellem mennesker, så mennesker i højere grad får adgang til de samme rettigheder?
- Overvej, hvorvidt mennesket af natur er godt eller ondt, hvilke karakteristika der præger mennesket fra fødslen, og hvordan vi gennem vores liv og opvækst bliver påvirket på forskellige måder.

Opgaveforslag

- Hvordan beskrives mennesket i Nørretranders, Svendsens og Nyrups tekst, og hvilke forståelser kan der ligge til grund for den måde, de beskriver mennesket på.
- Beskriv, hvad der karakteriserer mennesket. I kan overveje, om I vil udarbejde beskrivelserne på grundlag af, hvordan mennesket adskiller sig fra andre levende væsener, eller om I vil forsøge at beskrive mennesket uden et sammenligningsgrundlag, hvilket er en mere krævende opgave.

Bilag 1: FNs Verdenserklæring om Menneskerettighederne

Vedtaget den 10. december 1948 af De forenede Nationers Generalforsamling

Indledning

Da anerkendelse af den mennesket iboende værdighed og af de lige og umistelige rettigheder for alle medlemmer af den menneskelige familie er grundlaget for frihed, retfærdighed og fred i verden,

da tilsidesættelse af og foragt for menneskerettighederne har ført til barbariske handlinger, der har oprørt menneskehedens samvittighed, og da skabelsen af en verden, hvor menneskene nyder tale- og trosfrihed og frihed for frygt og nød, er blevet forkyndt som folkenes højeste mål,

da det er af afgørende betydning, at menneskerettighederne beskyttes af loven, hvis ikke mennesket som en sidste udvej skal tvinges til at gøre oprør mod tyranni og undertrykkelse,

da det er af afgørende betydning at fremme udviklingen af venskabelige forhold mellem nationerne,

da De forenede Nationers folk i pagten påny har bekræftet deres tro på fundamentale menneskerettigheder, på menneskets værdighed og værd og på lige rettigheder for mænd og kvinder, og har besluttet at fremme sociale fremskridt og højne levevilkårene under større frihed,

da medlemsstaterne har forpligtet sig til i samarbejde med De forenede Nationer at arbejde for fremme af almindelig respekt for og overholdelse af menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder,

da en fælles forståelse af disse rettigheder og friheder er af den største betydning for den fulde virkeliggørelse af denne forpligtelse,

proklamerer plenarforsamlingen derfor nu

denne Verdenserklæring om Menneskerettighederne som et fælles mål for alle folk og alle nationer med det formål, at ethvert menneske og ethvert samfundsorgan stedse med denne erklæring for øje skal stræbe efter gennem undervisning og opdragelse at fremme respekt for disse rettigheder og friheder og gennem fremadskridende nationale og internationale foranstaltninger at sikre, at de anerkendes og overholdes overalt og effektivt, både blandt befolkningerne i medlemsstaterne og blandt befolkningerne i de områder, der befinder sig under deres styre.

Artikel 1

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd.

Artikel 2

Enhver har krav på alle de rettigheder og friheder, som nævnes i denne erklæring, uden forskelsbehandling af nogen art, f.eks. på grund af race, farve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national eller social oprindelse, formueforhold, fødsel eller anden samfundsmæssig stilling. Der skal heller ikke gøres nogen forskel på grund af det lands eller områdes jurisdiktionsforhold eller politiske eller internationale stilling, til hvilket en person hører, hvad enten dette område er uafhængigt, under formynderskab eller er et ikke selvstyrende område, eller dets suverænitet på anden måde er begrænset.

Artikel 3

Enhver har ret til liv, frihed og personlig sikkerhed.

Artikel 4

Ingen må holdes i slaveri eller trældom; slaveri og slavehandel under alle former skal være forbudt.

Artikel 5

Ingen må underkastes tortur eller grusom, umenneskelig eller vanærende behandling eller straf.

Artikel 6

Ethvert menneske har overalt i verden ret til at blive anerkendt som retssubjekt.

Artikel 7

Alle er lige for loven og har uden forskelsbehandling af nogen art lige ret til lovens beskyttelse. Alle har ret til lige beskyttelse mod enhver forskelsbehandling i strid mod denne erklæring og mod enhver tilskyndelse til en sådan forskelsbehandling.

Artikel 8

Enhver har ret til en fyldestgørende oprejsning ved de kompetente nationale domstole for handlinger, der krænker de fundamentale rettigheder, som forfatningen eller loven giver vedkommende.

Artikel 9

Ingen må underkastes vilkårlig anholdelse, tilbageholdelse eller landsforvisning.

Artikel 10

Enhver har under fuld ligeberettigelse krav på en retfærdig og offentlig behandling ved en uafhængig og upartisk domstol, når der skal træffes en afgørelse med hensyn til hans rettigheder og forpligtelser og med hensyn til en hvilken som helst mod ham rettet strafferetlig anklage.

Artikel 11

1. Enhver, der anklages for et strafbart forhold, har ret til at blive anset for uskyldig, indtil hans skyld er godtgjort i henhold til lov ved en offentlig retshandling, hvorunder han har fået alle de garantier, der er fornødne for hans forsvar.
2. Ingen må anses for skyldig i noget strafbart forhold på grund af nogen handling eller undladelse, der ikke i henhold til national eller international ret var strafbar på det tidspunkt, da den blev begået. Der skal heller ikke kunne idømmes strengere straf end fastsat på den tid, da det strafbare forhold blev begået.

Artikel 12

Ingen må være genstand for vilkårlig indblanding i private forhold, familie, hjem eller korrespondance, ej heller for angreb på ære og omdømme. Enhver har ret til lovens beskyttelse mod sådan indblanding eller angreb.

Artikel 13

1. Enhver har ret til at bevæge sig frit og til frit at vælge opholdssted inden for hver stats grænser.
2. Enhver har ret til at forlade et hvilket som helst land, herunder sit eget, og til at vende tilbage til sit eget land.

Artikel 14

1. Enhver har ret til i andre lande at søge og få tilstået asyl mod forfølgelse.
2. Denne ret må ikke påberåbes ved anklager, der virkelig hidrører fra ikke-politiske forbrydelser eller fra handlinger i strid med De forenede Nationers formål og principper.

Artikel 15

1. Enhver har ret til en nationalitet.
2. Ingen må vilkårligt berøves sin nationalitet eller nægtes ret til at skifte nationalitet.

Artikel 16

1. Uden begrænsninger af racemæssige, nationalitetsmæssige eller religiøse grunde har mænd og kvinder, der har nået myndighedsalderen, ret til at gifte sig og at stifte familie. De har krav på lige rettigheder med hensyn til indgåelse af ægteskab, under ægteskabet og ved dets opløsning.
2. Ægteskab skal kun kunne indgås med begge parter frie og fulde samtykke.
3. Familien er samfundets naturlige og fundamentale enhedsgruppe og har krav på samfundets og statens beskyttelse.

Artikel 17

1. Enhver har ret til at eje ejendom såvel alene som i fællesskab med andre.
2. Ingen må vilkårligt berøves sin ejendom.

Artikel 18

Enhver har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed; denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller tro og frihed til enten alene eller i fællesskab med andre, offentligt eller privat, at give udtryk for sin religion eller tro gennem undervisning, udøvelse, gudsdyrkelse og overholdelse af religiøse forskrifter.

Artikel 19

Enhver har ret til menings- og ytringsfrihed; denne ret omfatter frihed til at hævde sin opfattelse uden indblanding og til at søge, modtage og meddele oplysning og tanker ved et hvilket som helst meddelelsesmiddel og uanset landegrænser.

Artikel 20

1. Alle har ret til under fredelige former frit at forsamles og danne foreninger.
2. Ingen kan tvinges til at være medlem af en forening.

Artikel 21

1. Enhver har ret til at deltage i sit lands styre enten direkte eller gennem frit valgte repræsentanter.
2. Enhver har ret til lige adgang til offentlige embeder og hverv i sit land.
3. Folkets vilje skal være grundlaget for regeringens myndighed; denne vilje skal tilkendegives gennem periodiske og virkelige valg med almindelig og lige valget og skal udøves gennem hemmelig afstemning eller tilsvarende frie afstemningsmåder.

Artikel 22

Enhver har som medlem af samfundet ret til social tryghed og har krav på, at de økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, der er uundværlige for hans værdighed og hans personligheds frie udvikling, gennemføres ved nationale foranstaltninger og internationalt samarbejde og i overensstemmelse med hver stats organisation og hjælpemidler.

Artikel 23

1. Enhver har ret til arbejde, til frit valg af beskæftigelse, til retfærdige og gunstige arbejds- vilkår og til beskyttelse mod arbejdsløshed.
2. Enhver har uden forskel ret til lige løn for lige arbejde.
3. Enhver, der arbejder, har ret til et retfærdigt og gunstigt vederlag, der sikrer ham selv og hans familie en menneskeværdig tilværelse, og om fornødent tillige til andre sociale beskyttelsesforanstaltninger.
4. Enhver har ret til at danne og indtræde i fagforeninger til beskyttelse af sine interesser.

Artikel 24

Enhver har ret til hvile og fritid, herunder en rimelig begrænsning af arbejdstiden, og til periodisk ferie med løn.

Artikel 25

1. Enhver har ret til en sådan levestandard, som er tilstrækkelig til hans og hans families sundhed og velvære, herunder til føde, klæder, bolig og lægehjælp og de nødvendige sociale goder og ret til tryghed i tilfælde af arbejdsløshed, sygdom, uarbejdsdygtighed, enkestand, alderdom eller andet tab af fortjenstmulighed under omstændigheder, der ikke er selvforskyldt.
2. Mødre og børn har krav på særlig omsorg og hjælp. Alle børn skal, hvad enten de er født i eller uden for ægteskab, have den samme sociale beskyttelse.

Artikel 26

1. Enhver har ret til undervisning. Undervisningen skal være gratis, i det mindste på de elementære og grundlæggende trin. Elementær undervisning skal være obligatorisk. Teknisk og faglig uddannelse skal gøres almindelig tilgængelig for alle, og på grundlag af evner skal der være lige adgang for alle til højere undervisning.
2. Undervisningen skal tage sigte på den menneskelige personligheds fulde udvikling og på at styrke respekten for menneskerettigheder og grundlæggende friheder. Den skal fremme forståelse, tolerance og venskab mellem alle nationer og racemæssige og religiøse grupper, og den skal fremme De forenede Nationers arbejde til fredens bevarelse.
3. Forældre har førstehedsret til at vælge den form for undervisning, som deres børn skal have.

Artikel 27

1. Enhver har ret til frit at deltage i samfundets kulturelle liv, til kunstnydelse og til at blive delagtiggjort i videnskabens fremskridt og dens goder.
2. Enhver har ret til beskyttelse af de moralske og materielle interesser, der hidrører fra en hvilken som helst videnskabelig, litterær eller kunstnerisk frembringelse, som vedkommende har skabt.

Artikel 28

Enhver har krav på en social og international orden, i hvilken de i denne erklæring nævnte rettigheder og friheder fuldtud kan virkeliggøres.

Artikel 29

1. Enhver har pligter over for samfundet, der alene muliggør personlighedens frie og fulde udvikling.
2. Under udøvelsen af sine rettigheder og friheder er enhver kun underkastet de begrænsninger, der er fastsat i loven alene med det formål at sikre skyldig anerkendelse af og hensyntagen til andres rettigheder og friheder og med det formål at opfylde de retfærdige krav, som moralen, den offentlige orden og det almene vel stiller i et demokratisk samfund.
3. Disse rettigheder og friheder må i intet tilfælde udøves i strid med De forenede Nationers formål og principper.

Artikel 30

Intet i denne erklæring må fortolkes som givende nogen stat, gruppe eller enkeltperson hjemmel til at indlade sig på nogen virksomhed eller foretage nogen handling, der tilsigter at nedbryde nogen af de heri opregnede rettigheder og friheder.

Bilag 2: African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights

Adopted June 27, 1981.

Nedenstående artikler er uddrag af Det Afrikanske Charter om menneskerettighederne. De udvalgte artikler kan anvendes i undervisningen som et alternativt eksempel på, hvordan menneskerettighederne kan formuleres. Charteret beskriver ikke blot individets rettigheder, men også dets pligter. Den første del omhandler menneskets rettigheder. Det kommer her til udtryk, hvilken rolle familien spiller i samfundet, ligesom behovet for et sundt miljø formuleres. Den anden del beskriver menneskets pligter, hvor det fremgår, at menneskets rettigheder er forbundet med en række medmenneskelige forpligtelser.

Chapter I - Human and Peoples' Rights

Article 18

1. The family shall be the natural unit and basis of society. It shall be protected by the State which shall take care of its physical health and moral.
2. The State shall have the duty to assist the family which is the custodian of morals and traditional values recognized by the community.
3. The State shall ensure the elimination of every discrimination against women and also ensure the protection of the rights of the woman and the child as stipulated in international declarations and conventions.
4. The aged and the disabled shall also have the right to special measures of protection in keeping with their physical or moral needs.

Article 24

All peoples shall have the right to a general satisfactory environment favorable to their development.

Chapter II - Duties

Article 27

1. Every individual shall have duties towards his family and society, the State and other legally recognized communities and the international community.
2. The rights and freedoms of each individual shall be exercised with due regard to the rights of others, collective security, morality and common interest.

Article 28

Every individual shall have the duty to respect and consider his fellow beings without discrimination, and to maintain relations aimed at promoting, safeguarding and reinforcing mutual respect and tolerance.

Article 29

The individual shall also have the duty: 1. to preserve the harmonious development of the family and to work for the cohesion and respect of the family; to respect his parents at all times, to maintain them in case of need; 2. To serve his national community by placing his physical and intellectual abilities at its service; 3. Not to compromise the security of the State whose national or resident he is; 4. To preserve and strengthen social and national solidarity, particularly when the latter is threatened; 5. To preserve and strengthen the national independence and the territorial integrity of his country and to contribute to its defence in accordance with the law; 6. To work to the best of his abilities and competence, and to pay taxes imposed by law in the interest of the society; 7. to preserve and strengthen positive African cultural values in his relations with other members of the society, in the spirit of tolerance, dialogue and consultation and, in general, to contribute to the promotion of the moral well being of society; 8. To contribute to the best of his abilities, at all times and at all levels, to the promotion and achievement of African unity.

Bilag 3: Teenageproblemerne er forbi

Af: Danny Rødgaard

Artikel i AMNESTY nr.1 Februar 2004

Kontinentet rimer ikke just på menneskerettigheder. Men Afrika har ret ubemærket udviklet sit eget menneskerettighedssystem. Næste skridt er en fælles afrikansk domstol.

Det kan godt være, at Afrika af mange – ikke mindst vesterlændinge – stadig opfattes som Mørkets Hjerter. Rædslerne klæber sig til det enorme kontinents historie; fortid som nutid. Det har ikke skortet på politikere, eksperter og ngo-folk, der kynisk og desillusioneret har trukket opgivende på skuldrene: Hvad nytter det at hjælpe? Når alt kommer til alt, er 'problemet Afrika' simpelt hen for uoverstigeligt. Som en skæbnebestemt forbandelse, det ikke tilkommer menneskeheden at ændre på.

Billedet holder bare ikke, hvis man spørger den erfarne forsker i menneskerettigheder og Afrika, Lone Lindholt, der er tilknyttet Institut for Menneskerettigheder. Hun har i 15 år fulgt udviklingen i Afrika som forsker og som underviser og iagttager i en lang række forskellige afrikanske lande.

“Der er sket utroligt meget med de formelle menneskerettigheder i Afrika siden 1981, hvor det afrikanske menneskerettighedssystem blev etableret under Organisationen for Afrikansk Enhed, OAU, der i dag er afløst af Den afrikanske Union, AU. Baggrunden er dels et pres udefra, men det skyldes også nok så meget, at der er kommet en voksende modenhed hos mange af de afrikanske statsledere og samfund”,

siger Lone Lindholt.

Hun siger, at de fleste afrikanske lande ovenpå selvstændigheden fra slutningen af 1950'erne og fremefter har måttet gennemgå en række 'teenageproblemer' á la “ingen skal blande sig i, hvad vi gør”. Denne teenageperiode er, ifølge Lone Lindholt, nu ved at være forbi.

Domstol på vej

“For ikke så mange år tilbage var der relativt mange stater, der endnu ikke havde tilsluttet sig de internationale menneskerettighedskonventioner. Der var derfor et reelt behov for at lave et grundlag, hvorpå staterne kunne tilslutte sig. Mange sagde: “De her konventioner er globale, de er ikke lavet af os, dem kan vi ikke forholde os til. Det kan der være noget rigtigt i, de kan til tider stride mod afrikansk kultur, men argumentet kan også bruges som en bekvem undskyldning, hvis man ikke ønsker at blive kigget for tæt i kortene. Men hvis vi nu laver vores egen afrikanske konvention, så holder den undskyldning ikke mere”, siger Lone Lindholt.

Siden tog processen fart. Den voksende modenhed hos førende afrikanske statsledere kan ifølge Lone Lindholt aflæses i det boost, menneskerettighederne formelt har oplevet gennem de seneste 20 år. Efter at chartret om menneskerettigheder kom til, blev den afrikanske menneskerettighedskommission oprettet i 1988. Den skulle se til, at chartrets bestemmelser blev ført ud i livet.

Kommissionen lider dog under den oplagte svaghed, at staterne ikke er forpligtet til at rette sig efter dens afgørelser. Lone Lindholt erkender, at kommissionen ikke har ressourcer nok til at udføre dens arbejde tilstrækkelig effektivt.

Hun forudser, at en egentlig afrikansk domstol med mere vidtgående beføjelser vil blive en realitet inden al for længe. Alligevel er chartret ifølge Lindholt mere og andet end bare et katalog med 68 artikler om menneskerettigheder.

“En masse yngre akademikere og forskere fra Afrika kritiserer i stigende grad deres eget menneskerettighedssystem. Det er for ineffektivt osv. Men man kan lige så vel spørge: Hvorfor fungerer FN ikke bedre? Jeg svarer dem: Hvad hvis I ikke havde haft chartret? Tror I så ikke dialogen ville have været en anden? Al den kritik, diskussion og refleksion, der kommer, den kommer indenfor rammerne af, at de basalt set har defineret menneskerettighederne for Afrika. Det bliver en underforstået basis for alle de andre diskussioner, der kommer bagefter. Man er ikke i den situation, at man tænker: Jamen skal der overhovedet være menneskerettigheder i Afrika? Er det overhovedet relevant? Sådan som man gør det i Asien, et kontinent, som slet ikke har noget regionalt menneskerettighedssystem”, siger Lone Lindholt.

Kollektive rettigheder

Det afrikanske charter om menneskerettigheder er indtil videre den største regionale institution på området; samtlige 53 medlemslande af AU har tilsluttet sig konventionen, hvilket Lone Lindholt kalder en foreløbig kulmination.

At udviklingen ikke står stille i Afrika vidner det fortløbende, dynamiske arbejde hen imod en stadig mere omfattende afrikansk udgave af menneskerettighederne om. Indenfor de seneste to år er en konvention om børns rettigheder trådt i kraft, og for nyligt blev der udarbejdet en tillægsprotokol om kvinders rettigheder, der nu bliver lagt ud til ratifikation.

Så stadigvæk - trods et notorisk negativt omdømme, hvad angår menneskerettigheder - så følger afrikanerne i den grad med udviklingen. Men hvori består så det særligt afrikanske ved chartret, og hvorfor kunne afrikanerne ikke bare nøjes med de internationale konventioner om menneskerettigheder?

“Følelsen af ejerskab er altså utroligt vigtig i den her sammenhæng. Man ser det med asiaterne, som afviser diskussionen om menneskerettigheder som pure vestlig. Det særlige ved de afrikanske menneskerettigheder er især artiklerne om de kollektive rettigheder, som selvfølgelig er kontroversielle. Det er de fordi, at når der er en ret, så må der være en pligt. Og de er vidtgående og markant formuleret. F.eks.: Retten til folk for at få sine medstats bistand til at udrydde koloniseringen og enhver form for udenlandsk dominans. Det er en sprogbug, man ikke ser så ofte”, siger Lone Lindholt.

Et andet aspekt ved chartret, som også står i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, er et afsnit om individuelle forpligtelser. Det gentages i det afrikanske charter i de to første artikler, men så ophører lighederne pludselig: Et detaljeret katalog over individuelle forpligtelser bliver hernæst udpenslet.

Det er for eksempel pligten til at forsørge sine forældre, tage sig af dem, og det er pligten til at tjene sit land, den såkaldte 'anti-braindrain-klausul'.

Lone Lindholt: "Der er nogle ret vidtgående muligheder for staters indgriben for med dem i hånden at begrænse individuelle friheder. Både overordnet og helt ned på det niveau, hvor vi snakker om den enkelte pige i landsbyen, der siger: Jeg vil ind og have en uddannelse i byen, jeg vil realisere mig selv, men hvor forældrene siger: Prøv at hør her, du skal altså blive hjemme og passe os".

Mere proces end løsning

De afrikanske menneskerettigheders fokus på det kollektive afspejler kulturen. Når Lone Lindholt mødes med universitetsfolk til seminarer og konferencer i Afrika, så er det oftest mennesker med en vis indtægt i sammenligning med mange andre i de afrikanske samfund. Men de er langt fra velhavende, og Lone Lindholt noterer ofte, at, næsten uden undtagelse, har hendes afrikanske kolleger foruden deres egne børn nevøer, niecer og yngre søskende på kost og logi.

Lone Lindholt tror på det lange, seje træk for Afrika. Det er for nemt at være pessimist, mener hun.

"Man skal nok se på chartret som en proces snarere end som en løsning", siger hun på spørgsmålet, om hvor meget det afrikanske menneskerettighedssystem egentlig hjælper, når det kommer til en ændring af praksis i de enkelte afrikanske lande. På nethinden dukker uvægerligt op tv-billederne af krig på krig fra Afrika: Rwanda, Somalia, Burundi, Congo, Liberia, Angola.

En af grundene til, at Lone Lindholt ikke er gået i desillusion, skyldes blandt andet, at hun har rejst og opholdt sig i så mange forskellige lande i Afrika og mødt så meget talent.

Fremtiden må være værd at fæste sin lid til.

Og så prøver hun at formulere et svar, der ikke er for naivt optimistisk og heller ikke præget af fristende sortsyn:

"I forhold til at yde en effektiv beskyttelse af menneskerettighederne står det ikke 100 procent galt til... Vi har et grundlag for en videreudvikling. Dét, at man fik chartret, dannede grundlag for, at man fik domstolsprotokollen. Næste skridt bliver at få tilstrækkelig mange stater til at vedtage den. Det er en glidende udvikling, hvilket jeg ser som et sundt tegn", siger Lone Lindholt, der for nyligt har undervist unge jurister i menneskerettigheder på et EU-finansieret masterprogram i Pretoria, Sydafrika.

"De afrikanske civilsamfundsfolk pukler for at få tingene til at virke. Og de unge jurister, jeg underviser... Det kører stærkt oven i hovedet på dem. Det er dejligt at se, det er noget, der gør, at man ikke giver op".

Danny Rødgaard er Freelancejournalist